

Traian Chelariu

Zilele și umbra mea

*

Ediție și prefață de
MIRCEA A. DIACONU

Editura Ideea Europeană
2012

Colecția: MEMORII & JURNALE & CORESPONDENȚĂ

Coperta colecției: Cristian Negoii

Coperta: Traian Chelariu. 1928

Lector: Ion Lazu

Tehnoredactor: Alexandra-Alina Preda

Editura Ideea Europeană

OP-22, CP-113, Sector 1, București,

Cod 014780, Romania

Tel/Fax: 4021-2125692;

4021-3106618 E-mail:

office@ideeaeuropeana.ro

www.ideeaeuropeana.ro

Anul apariției: 2012

Ediție Digitală PDF

ISBN 978-606-594-024-6

Copyright © 2012 Ideea Europeană

Această carte în format digital este protejată prin copyright și este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informației, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc în conformitate cu legile în vigoare.

Cuprins

Traian Chelariu sau o viață trăită eroic	5
Notă asupra ediției	15
CERNĂUȚI 1929-1930.....	16
PARIS 1931-1932	92

TRAIAN CHELARIU (n. 1906 – m. 1966) aparține grupului tinerilor scriitori afirmați în Cernăuții anilor '30, a căror maturitate creatoare a fost distrusă de instaurarea comunismului în România. Cu un doctorat în psihologie, cu burse de studiu la Paris și Roma, redactor-șef al „Universului Literar”, se remarcase între războaie și prin volumele sale de poezii și de eseuri filozofice. După 1945, este exclus din învățământul superior, o vreme nu lucrează nicăieri, apoi este angajat muncitor la deratizare, pentru a fi reintegrat, târziu, în învățământul superior, ca lector, la Institutul de Învățământ Superior care se înființase la Suceava în 1964. Avea să moară doar peste doi ani. Deși cu recomandări de la Vianu, Perpessicius, Tudor Arghezi și alții, nu reușește să fie reprimat în Uniunea Scriitorilor.

Publicat în 2001, jurnalul lui Traian Chelariu din anii '50, când devenise muncitor la deratizare, a suscitât interesul unor intelectuali marcanți ai culturii române, precum Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Gheorghe Grigurcu, Mircea Iorgulescu sau Dan C. Mihăilescu.

Traian Chelariu sau o viață trăită eroic

De o sinceritate uimitoare, așa cum preciza Nicolae Manolescu, *însemnările zilnice* ale lui Traian Chelariu din perioada 1956-1960 făceau nu doar radiografia unui timp căzut, adevărată vârstă demonică, ci și portretul moral al unui intelectual care, suportând nedreptățile istoriei, se salva printr-un stoicism nobil, căruia i se asocia încrederea, nespectaculoasă, anonimă aproape, în principiile unei vieți devotate culturii. „Jurnalul lui Traian Chelariu, își încheia Nicolae Manolescu prezentarea, este un document – factual și moral – excepțional”. Scriind prefața aceluiași volum, intitulat *Strada Lebedei nr. 8* [2002], mi se părea că, dincolo de latura documentară și autenticistă, bogată, fără îndoială, jurnalul lui Traian Chelariu constituie o veritabilă surpriză prin lecția pe care însăși viața autorului o întruchipează. Sensul cu adevărat spectaculos este, finalmente, cel al documentului moral, căci stării agonice a timpului istoric Traian Chelariu îi contrapune viziunea unei situații, purificatoare, în purgatoriu.

La fel de interesante – deopotrivă ca document factual și moral – sunt paginile de jurnal din anii interbelici. La drept vorbind, Traian Chelariu a selectat din el fragmentele cu caracter mai general și le-a publicat încă din anii tinereții, mai întâi în presa bucovineană, apoi în volume. *Zaruri* [1936], *Casă pe nisip* [1940], *Pietre la cari mă-nchinai* [1937] – cărți cu un conținut reflexiv – sunt consecința notațiilor zilnice. Căci pitorescul și derizoriul vieții imediate, atât de importante pentru istoricul literar și pentru cercetătorul mentalităților unui timp și unui loc, sunt dublate de o preocupare constantă pentru teme majore. Dacă n-am ști că exagerăm, am spune că însemnările sale zilnice consemnează mai degrabă gânduri decât fapte. Și am putea crede că, mai târziu, mai ales până în 1956, în vremea în care a trecut prin teribile degradări morale și faptele erau umilitoare, Traian Chelariu a preferat să refuze cu totul notarea cotidianului refugiindu-se exclusiv în reflecții moral-filozofice.

Așa s-au născut fișele, continuate ulterior în paralel cu jurnalul din anii '50, care aveau să formeze *În căutarea Atlantidei*, volumul din 1989 despre care Mircea Iorgulescu credea că va fi „o revelație pentru cugetarea morală și filozofică românească, pe deplin comparabilă cu ceea ce a însemnat pentru proză publicarea lui Vasile Voiculescu”. De reținut, de asemenea, cuvintele lui Andrei Pleșu, care, în prefața ce trebuia să însoțească acest volum, spunea: „Dincolo de tot ceea ce se poate recolta din lectura propriu-zisă a acestui volum, două beneficii importante rezultă, pentru omul de cultură de azi, «la sfârșitul lecturii»: mai întâi, redeschiderea unui dialog (îndeobște periclitat) între filozofie și poezie și apoi victoria – încurajatoare – a discreției harnice împotriva timpului și a vremurilor. În cuprinsul unei vieți care nu i-a menajat răgazurile, Traian Chelariu a lucrat neîntrerupt, la lumină când s-a putut, «sub obroc» când au cerut-o împrejurările. Ar fi putut fi uitat cu totul. Dar printr-o secretă – și binecuvântată – economie a valorilor, el iese, iată, cu mult-puținul său, la suprafață, dovedind că, în spirit, nici un destin nu se poate pierde: se poate doar amâna, până când istoria se mai cumintește și oamenii recapătă deprinderea respectului”. În treacăt fie zis, volumului din 1989 i-a urmat, în 2003, altul, cu același titlu, cuprinzând fragmentele care nu fuseseră incluse în volumul anterior. De remarcat că, după ce-l citește, la Paris, pe Valéry, Traian Chelariu își propune

să scrie cândva o carte, *Discurs la capătul minții*, „pe care s-o poți citi de oriunde și oricum, de la mijloc către început și sfârșit și invers; pasaj cu pasaj sau pe sărite. Înțelesul lor să reziste lecturii la fel cum rezistă oricărei lecturi o carte de maxime”. O astfel de carte este *În căutarea Atlantidei*. La drept vorbind, dincolo de sensul linear, existent, o astfel de carte poate fi și jurnalul propriu-zis, numit *Zilele și umbra mea*.

În fine, preocuparea pentru cotidian a revenit, așa cum am văzut, în anii '50. Cât despre jurnalul interbelic, cu titlul tocmai invocat, titlu dorit de autor și notat pe câteva din cele zece caiete manuscris păstrate, fragmente consistente s-au publicat în volum în 1976. Corneliu Popescu, care a avut în mână jurnalul integral, mărturisește: „Volumul de față cuprinde o primă selecție din *Jurnalul* lui Traian Chelariu. Ne-am oprit, în principal, asupra unor fragmente, episoade și însemnări din perioada anilor 1929-1936, după noi reprezentative pentru specificul, ritmul și ambianța generală a *Jurnalului*. Dar, ca orice selecție, este supusă preferințelor subiective ale alcătuitoarelor ei”. Evident, nu numai preferințe subiective au generat selecția propusă de Corneliu Popescu.

Publicat acum integral, jurnalul acesta, scris pe mai multe nivele, vine cu zonele lui de interes. Viața Cernăuților din anii '30, cu mediul universitar, cu disputele politice, cu complicațiile conflictuale din interiorul generației tinere, atmosfera de la Fontenay-aux-Roses ori de la Accademia di Romania, din Roma, chipuri de oameni rămași anonimi sau deveniți celebri, fixați cu precizie în câteva linii de condei, toate acestea, aparente detalii, se oferă fără rezerve cercetătorului pasionat de amănunte și de explicații ori simplului curios. În ce mă privește, mi s-au confirmat acum, când am citit jurnalul, câteva dintre ipotezele pe care le emiseseam cu ani în urmă, când am publicat teza despre Mișcarea Iconar. Că între membrii tinerei generații de scriitori se vor fi manifestat puternice stări conflictuale, că revista „Iconar” a apărut în iulie și nu, cum consemna istoria literară, în septembrie 1935... Dar sunt aici scrisori întregi semnate de rebelul confrate Mircea Streinul sau de ministrul Ion I. Nistor, fragmente de ziare sau invitații la știu eu ce întruniri, fotografii de epocă sau decupaje din presa vremii (câteva, din primele numere ale revistei „Iconar”, care lipsesc din bibliotecile publice), volume sau chiar reviste, de negăsit în biblioteci (câteva numere din revista „Îndrumarea” apărută la Rădăuți în 1932, volume semnate de Teofil Lianu – *Rod*, Aspazia Munte – *Învolburări*, Cristofor Vitencu – *Destăinuiri*, ba chiar *Programul* editurii Iconar pe anul 1934), în fine, atmosfera din Cernăuții anilor interbelici, cu toate fracturile ideologice și cu consecințele lor, toate se găsesc aici.

Aș trece, însă, aici peste acest interes de istoric literar față de jurnalul lui Traian Chelariu. Mai interesantă mi se pare figura acestui intelectual, așa cum se articulează ea în cele câteva mii de pagini. Altfel spus, putem afla din paginile acestea de jurnal cine este Traian Chelariu?

La un moment dat, un coleg cernăuțan îi scrie de la Roma, dându-i sfaturi în legătura cu atitudinea pe care ar trebui să o aibă față de direcțiunea Academiei din Roma. Îi recomandă să fie „cât mai ostru și semeț” și îl numește pur și simplu dârz: „Binențeles, sfatul ce ți-l dau n-am pretenție să fie urmat. Tu fă cum crezi că e bine. Cum te știu însă, destul de dârz, cred că nici nu mai era nevoie să ți-l ofer”. Altundeva, notează el însuși: „toți cunoșcunii mă țin de om dârz, violent, brutal, după cum li se pare momentul în care le spun verde-n față tot ce gândesc”. La Fontenay-aux-Roses, colegii îi fac cadou de Crăciun un aeroplan, pus tocmai în vârful bradului, „fiindcă-s, notează el cu umor cuvintele celor apropiați, filozof cu capul în nori”. În fine, într-un pamflet imund, publicat într-unul din primele numere din Iconar, Barbu Slușanschi, fostul prieten, îl transformă într-un monstru moral.

Or, dârzenia, franchețea, opțiunea pentru cultură sunt la Traian Chelariu semnele unei libertăți a spiritului. Mai mult, ale credinței, don-quițotești, în fond, în valorile individului. Traian Chelariu își apară, cu orice risc, libertatea de gândire și de acțiune. La un moment dat, în criza pasională care îi marchează tinerețea, refuză să rămână pentru un post oarecare în Italia, care i-ar fi adus împlinirea sentimentală, spunând: „Eu nu înțeleg să intru în împărăția de apoi fiindcă am păzit cu acest scop

poruncile, ci păzesc poruncile de dragul adevărului din ele. Nu pot și nici nu vreau să fiu robul faptelor bune, ci om liber”. Este felul său de a înfrunta lumea cu o superbie al cărei orgoliu se va toci în timp, dar care dă seama despre conștiința unei permanente confruntări cu destinul. „Sincer și serios, se declară într-un loc. Sincer până la cruzime și serios până la durere”. De fapt, destinul, iată tema majoră a preocupărilor lui Traian Chelariu. În fine, o chestiune asupra căreia vom reveni. Să reținem că, făcându-și bilanțul pe 1933, notează: „Nu am lucrat decât foarte puțin, nici măcar atâta cât trebuia ca să-mi fac pe deplin datoria, căci am rămas încă dator până și cu teza pentru «Mélanges». În schimb, aportul de experiență al lui 1933 e mai mare. M-am liberat de câteva prejucții și de câteva himere. Am luat atitudine mai bărbătească față de lume. Degajat de sentimentalisme, pot fi mai drept. Am învățat în fine să tac când trebuie și să-mi păstrez totdeauna și în orice împrejurare libertatea de gândire și acțiune. Socot că libertatea de acțiune și gândire este bunul cel mai mare pentru oameni, personalitatea nu e decât valorificare a acestei libertăți în cadrul social”. Spre sfârșitul perioadei pariziene, Traian Chelariu e conștient și de limitele instituției pe care o urmează, și de câștigurile implicite: „Am fost, deci, la Fontenay, propria mea Facultate. Am căutat să văd, să aud și să citesc cât mai mult. Am văzut, am auzit și am citit și am înțeles atâta cât mi-au permis ochii, urechile și mintea. [...] Eu consider anii de la Paris ca o dezgrădire intelectuală și ca o necesară orientare în lume – *Wilhelm Meister Wanderjahre*. Nici prin gând nu mi-a trecut ca după Fontenay și, eventual, după Roma să mă pun pe inactivitate, ci din contra, cred că abia acasă voi putea săpa temelii pentru ceea ce mi-i dor să zidesc. / Dacă statul m-a ținut degeaba la Paris sau nu, nimeni nu are dreptul s-o afirme. La urma urmelor, visul meu a fost să văd străinătatea înainte de a începe vreo muncă de lungă răbdare. / Și apoi, chiar de m-aș alege numai cu regretul a doi ani copilărește istoviți, tot mi-ar fi de folos acest regret. / Sper însă că voi răscumpăra darul ce mi l-a făcut țara și voi justifica nădejțile acelora dintre profesorii și binefăcătorii mei”. Deocamdată, să mai reținem că, scriindu-i lui Iorga, solicitându-i, la un moment dat ajutorul, făcându-l părtaș problemelor sale sentimentale, îi spune: „nu caut drumul ușor, ci drumul bun”. Altfel, cu „adevărul crud”, spus fără menajamente, și-i face inamici pe toți tinerii scriitori bucovineni, cărora le cere mai puțină spectaculozitate și mai multă devoțiune, mai puțin histrionism și vanitate și mai multă muncă.

Am reține și alte câteva autocaracterizări. Iată-l pe Traian Chelariu numindu-se „omul nehotărârii îndelung suferite și al hotărârii repezi” sau „un om care poate suporta orice capriciu al întâmplării, fiindcă nu e deprins cu surprizele ei plăcute”. Când împlinește 27 de ani, notează: „Au trecut 27 de ani și încă nu mi-am încheiat învățătura și nici drumurile și sunt încă destul de reavăn ca să simt dimineața vieții, dar sunt numai câteva sferturi de ceas până la amiază, pe urmă totul se izbândește cu înzecită muncă sau se pierde pentru totdeauna. Și eu nu am nimic, nici bani și nici carieră. Am numai un trup sănătos, rezistent, dar leneș. Sufletul mi-i deschis înspre frumusețile vieții, dar e flacăra care fâlfâie ca un fluture neserios, de la floare la floare, și nu stă locului, stea înfiptă în vârful de spadă, *simbol de luptă și metodă*. Trebuie să mai încerc o dată. În anul care îmi începe mâine, acesta îmi va fi simbolul, munca metodică. Dacă nu reușesc să mă disciplinez, merit pe deplin cuvintele celui din urmă leneș și negliob care îmi va spune că am «mai mult noroc și spate bun»”.

În fine, născut în aceeași zi cu Alexandru Macedon, Traian Chelariu își explorează deopotrivă avântul constructiv și neputințele, dorințele și limitele, neputințe și limite din care nu face, însă, precum Cioran, un mijloc de întemeiere. Totuși, fără a-și duce interogațiile spre marginile negări de sine, Traian Chelariu trăiește neliniști cioraniene. Își suspectează adesea tocmai vanitatea, orgoliul, dârzenia. Când cineva nu-i înțelege un poem, notează: „Deci mă lovesc de cititori și totuși nu ei trebuie să mă ia cu dânșii, ci eu trebuie să fiu capabil a-i duce înainte, a-i *înainta*, altfel ce rost are publicarea scrisului meu în afară de satisfacerea, și așa odioasă, a orgoliului de a fi autor?”. Oricum, furat de

visuri, își reprimă îndată orice iluzie vană. „Să fim modești în conștiința noastră despre noi înșine”, își spune la un moment dat. Unul din *caietele romane* și le începe transcriind o strofă din Goethe, după care notează: „Până azi, pot spune, ca Goethe, versurile de mai sus, ca o rugăciune, cu conștiința curată. Ajută-mă, doamne, să nu invidiez pe nimeni”. Într-un alt loc, îi scrie unui confrate cernăuțean: „Eu nu țin cont de vanitatea d-voastră, fiindcă am lepădat de la mine vanitatea și îngustimea de suflet care îl degradează pe om și mai ales pe artist”. În același timp, știe cât de legitimă este dorința de a se impune, de a se construi, de a se lupta pentru valorile în care crede. În paranteză fie zis, dacă există un model al bucovinismului (iluzie romantică, știm bine, la care, fie ea oricât de datată, nu putem renunța cu totul), atunci imaginea lui Traian Chelariu și a familiei sale este aceea care îl poate consacra. Familia întregă, de altfel, o familie simplă, crede în depășirea propriei condiții, precare, prin muncă, prin cultivarea binelui, prin așezarea în lume a frumosului. A se construi pe sine nu înseamnă a parveni, chit că și în legătură cu Maiorescu, exemplu tipic de „tinerețe dârză”, Călinescu folosea metafora „Tănase Scatiu superior”. Or, Traian Chelariu dorește să se realizeze, dar pentru sine, nu dintr-un utilitarism meschin; blamează, în general, orice tip de utilitarism. Oricum, în familia aceea simplă unde, la o cină, mănâncă „cinci cartofi fierți, un castravete, un ceai cu pâine”, sora îi cântă din Beethoven, el face vioară și violoncel sau patinează, participă la vernisaje și cumpără, iată, tabloul unui pictor cernăuțean, achiziționează în permanență cărți, trăiește, altfel spus, printr-o forță interioară care îl opune valului natural al vieții. Cu ocazii aniversare, părinții, oameni simpli, sau el însuși, merg la fotograf să immortalizeze momentul. Este această ritualizare a vieții carierism meschin? Traian Chelariu vrea să-și construiască existența, să-și conștientizeze reperele. De aici, impresia de dârzenie, statura aceasta, incomodă pentru unii, de luptător care își înfruntă condiția și destinul. Repet, comportamentul său pare tipic, din punctul acesta de vedere, pentru ceea ce se înțelege prin bucovinism. Să fie vorba poate de o benefică influență austriacă? La polul opus, printre bucovinenii tineri, Mircea Streinul s-a lăsat pradă, fatal, vieții care l-a consumat iremediabil înainte de vreme. Altfel, l-ar fi consumat, ca și pe Traian Chelariu, istoria.

Așadar, născut în aceeași zi cu Alexandru Macedon, Traian Chelariu se interoghează descumpănit: „Deși-s născut în ziua de 21 iulie, ca și Alexandru, niciun Herostrat n-a aprins vreun templu să-mi lumineze-n amiază, ca fânarul lui Diogene. / Sunt leneș din cauză că am sânge de Diogene? Pentru a-l putea imita, toți îmi spun că sunt prea ambițios. / Pentru Alexandru, destinul lui Diogene! Pentru Diogene, destinul lui Alexandru! E tragicomedie din cale afară de ademenitoare. / Am nevoie de cineva care să mă puie-n angrenaj când sunt leneș și să mă puie-n libertate când lucrez”. Or, Traian Chelariu pare dârș pentru că, privit din afară, este un ins care are cultul muncii. Într-un *Memoriu* scris prin anii 50, notează: „În 1930 mi-am luat, cu foarte bune rezultate, licența în filozofie și mi-am încheiat o primă și de tot bogată în greutateți epocă a vieții. Ca să poată fi înțelese cuvintele de mai sus, trebuie să arăt, pe scurt, următoarele: din clasa a treia de liceu m-am întreținut aproape singur. Am meditat elevi slabi, am descărcat vagoane și căruțe, am fost muncitor cu lopata și cu târnăcopul, pedagog, ajutor de secretar și, în cele din urmă, secretar de liceu. Nu am avut niciodată vacanțe – nici mari, nici mici –, nu am cunoscut nici una din bucuriile odihnei de care aveau parte colegii mei de liceu și universitate. Zeci de elevi slabi au promovat clasele fiind meditați de mine, sute de vagoane de lemne au fost descărcate de mine; mai bine de jumătate din pietrele cubice de granit cu care au fost pavate, în epoca stăpânirii românești, străzile orașului Cernăuți, au trecut prin mâinile mele. Ca să pot face carte – eu și frații mei – a trebuit să câștig mai întâi banii necesari, căci salariul tatii era mic. Ca să-mi pot termina studiile, la încheierea cărora nu aveam alte perspective decât cea de conțopist, sau cea de etern profesor secundar suplinitor, nu am disprețuit nici un fel de muncă cinstită”.

Despre muncă, așadar? Iată: „Muncă de vită. De dimineață până seara. Muncă pentru bani,

timp blestemat și pierdut fără pic de mulțumire. Dacă ar fi munca mea, poate nu mi-ar părea stupidă. Nu sunt leneș, nici prost, dar mă silesc împrejurările să lucrez acolo unde nu-mi este chemarea, să lucrez acum când ar trebui să-mi duc la bun sfârșit studiile universitare”. Într-o zi, din august 1930, notează: „Dimineața, de la 7” – 8½, meditația. Apoi, până la 1, serviciul. După-masă, traduceri pentru librăria Bernfeld-Niederweyer. Apoi serviciu și patru ore meditație. Seara transcriu teza. Dacă-mi merge bine aceste zece zile ce urmează, câștig 11.000 de lei, sau ceva mai mult. De la Bernfeld capăt 7.000 lei pentru 600 de versuri traduse”. În ziua următoare: „Numai lecții, serviciu, traduceri și copiat. / Idem. Planuri de viitor de șomer intelectual”. Peste alte câteva zile, dezamăgit în dragoste, găsește în muncă ultimul refugiu: „Credincioasă mi-a rămas numai munca”. Peste timp, într-o scrisoare memorabilă trimisă din Paris lui Mircea Streinul, le cerea tinerilor cernăuțeni o devoțiune extremă. „Pe noi toți, numai credința ne mântuie, credința în muncă. Cine crede se poate vindeca”. Altădată, vindecarea aceasta, prin muncă, devine aproape vicioasă: „Nu știu dacă toți oamenii simt la fel, mie însă oboseala îmi place până la sensualitate”. Ce-i drept, era acum o alt fel de oboseală: vizitase la Muzeul de Arte Decorative, apoi se plimbase pe Sena, până la St. Cloud, în fine, se întorsese pe jos la Fontenay-aux-Roses. Asociază munca aproape destinului: „Destinul meu e în funcție cu munca pe care o prestez. De acum am intrat în faza muncii fără lenevie, în faza muncii serioase, metodice și din datorie”. Meditația consecventă asupra muncii este consecința unei permanente nevoi de a se construi. Prin 1933, notează: „Până acum nu mă pot plânge de noroc. Dimpotrivă, mă pot întreba dacă am înțeles întotdeauna să-mi fac pe deplin datoria, în care caz nu pot da niciun fel de răspuns pozitiv. / Trebuie să muncesc și să-mi înfrâng orgoliul. Dacă drumul meu spre reușită e drumul muncii, nu atât reușita cât în primul rând munca trebuie să mă intereseze, căci drumul e lung și ținta scurtă și târzie. Ținta cea bună e totdeauna numai popas. Și întrucât ne aflăm în situația pelerinilor, trebuie să ne fie aminte că viața noastră e drum și nu țintă”.

Or, acest Alexandru e dublat în permanență, așa cum o spune, de un Diogene. Își reproșează de câteva ori că nu se poate elibera de lene. În orice caz, bibliotecilor le preferă lumea. Culturii, în sensul oficializării doctrinei, natura. Iată-l, cioranian, disprețuindu-i pe specialiști: „Am părăsit Biblioteca, mi-i lehamite de hârtie. Nu, viața nu ne e dată să fim specialiști, ci s-o trăim! Fiecare fir de iarbă știe aceasta, numai noi ascultăm hârtia și ignorăm viața. Din leagăn și până în sicriu numai hârtie. Bieți intelectuali înscriși cu plaivasul muiat în gură uscată și de mână nesigură în registrul stării civile, voi nu existați decât pe hârtie. Țăranul își ară cu plugul pământul și-l sapă și-l întoarce cu hârlețul, numai voi vă nevoiți cu hârtia. Ar mai lipsi să mâncați hârtie și să faci dragoste de hârtie”. În antiteză cu biblioteca, peste doar câteva rânduri, citim: „Zece zile de bibliotecă nu mi-ar fi luminat sufletul precum mi l-a luminat după-amiaza aceasta”. În fond, ceea ce-l interesează pe Traina Chelariu este cultura ca teren al formării de sine. Își dorește modul acesta primitiv de a fi. Notează într-un loc: „Din toate discuțiile mele cu artiștii bursieri la Școala noastră văd că ei fac artă fără să știe de ce și cum. Poate e mai bine așa. Teoria este, totdeauna, un pic de îndoială; – fapta, oricât de mistică, e siguranță. De aceea este mai înțelept primitivul care crede și face, decât zece filozofi care discută”. Obligat să muncească pentru o țintă exactă, caută cu disperare libertatea: „Stau între hârtii. Chestiuni care nu mă pot pasiona, care însă trebuie duse la capăt. Acest *trebuie* îmi ucide libertatea fără de care nu pot face nimic bun. Prin fereastra deschisă, ziua splendidă îmi vorbește de vanitatea ceasurilor pierdute inutil. Ah, totdeauna suntem vămuiți de vreun neajuns! Un vânt ca de primăvară îmi mângâie fața. Las totul baltă. *Afară!* Mă așteaptă *marele afară!*”. Apoi își stabilește o lege: „Învață să fii liber. Ți-ai pierdut viața odată ce ești sclavul cuiva, chiar dacă acel cineva ești tu însuși. Nici măcar sclavul binelui suprem nu trebuie să fii, ci *om liber*. Tu nu poți trăi fără certitudine, libertatea interioară e singurul suport al certitudinii”. Dar dacă fuge afară, în cele din urmă își deplânge lenea: „Nu am putut lucra nimic astăzi. O absolută abulie. Am frunzărit cărți. Nu știu unde voi ajunge dacă nu mă

voi reforma. O reformă *ab imo*. Disciplinare! Simt, însă, că pentru a o putea face trebuie mai întâi (și acest trebuie nu mai e deloc ordonare, ci condițional, „er muss” și nu „Du musst“), să arunc deoparte toate îndatoririle care sunt împotriva structurii intime a sufletului meu, toate falsele întreprinderi – toate întreprinderile care mă deviază de la bunul mers –, toată lumea sterilă, mecanică și incoerentă. Nnicând nu aș fi crezut că se va prelungi așa de mult criza începută în 1926!”. Oricum, unui doctorat în străinătate îi preferă călătoriile, vizitele prin muzee, cunoașterea locurilor și a oamenilor. „Pentru orice studiu metodic mă așteaptă acasă un timp mai potrivit. Până atunci trebuie să mă bucur de tot ce pot vedea. Acesta a și fost scopul plecării în străinătate”. Altundeva, premonitoriu: „Cariera, odată și odată, mi-o voi face cândva. Anii de acum, petrecuți într-o atmosferă de noutate și cultură, nu se întorc niciodată”.

În toate acestea, se întrevide ceva din convingerile stoicilor. Un luptător, cum își dorește să fie, Traian Chelariu se pregătește parcă avid pentru darurile pe care, ca o Pandoră, avea să i le aducă istoria. La Paris fiind, notează: „O voință oarbă își bate joc de mine, acum, fiindcă sunt la discreția ei. Îmi voi bate și eu joc de ea la rândul meu”. Iată, aici, încrederea deplină că omul își poate construi destinul, că ființa se poate construi pe sine. Traian Chelariu asta dorește: să se întemeieze prin proprie voință. Ciudat, sau semn al autenticității febrile, este faptul că la un moment dat – cioranian, de asemenea –, Traian Chelariu are convingerea că nu ceea ce face cineva contează, ci ceea ce *este* el: „Cu toții ne închinăm capetelor mari, dar în existențele umile se consumă adeseori mai multă energie nervoasă decât în creierul conducătorilor de popoare. Și aici e tragedia *omului!* Apoi suntem obișnuiți a-l aprecia pe cineva după succesele avute în viață și nu așa cum este el în sine sa – om care *nu poate fi judecat, ci abia înțeles*”. Or, așa cum vom vedea, Traian Chelariu vrea să înțeleagă.

Cu situația materială precară, el alege munca drept mijloc de instituire a unui sens. Știe că merge în necunoscut, dar se supune în permanență unei etici pe care și-o definește radical. Dezamăgit că un fost prieten își exhibă aroganța, notează: „Eu îmi voi merge înainte drumul. Drumul nu ne e dat să mergem, ci ne e dat ca să fie mers. Eu merg în necunoscut. Și Barbu știe că dacă plouă în grădina vecinului plouă și-n grădina aceluia care e vecinul acestui vecin”. Iar drumul lui e, atât cât depinde de el, apărarea câtorva valori și munca. Dar munca nu exclude necunoscutul. Obsedat de felul în care ființa își construiește sensul, Traian Chelariu asociază viața fenomenelor naturale: „Râul nu-și greșește nicicând ținta, fiindcă nu-și rățăcește nicicând drumul. De ce-l rătăcim însă noi? Dacă spiritul nostru ne-ar fi *complet lucid*, precum e complet «orb» și cursul râului, nici noi nu l-am greși. Am putea contempla albastrul cerului și am putea ști ce este el. Spiritul nostru nu e adaptat însă unui singur drum. Greșim fiindcă suntem cu toții și toată viața pelerini, pe toate drumurile deodată, căutători ai drumului care duce în toate vânturile deodată”. Stoicul este însă și un hedonist, unul care își fundamentează trăirea pe principii filozofice. „Viața noastră nu ne folosește la nimic dacă nu ne-o cheltuim, dacă nu ne cheltuim” și, peste câteva rânduri, continuă: „Precum nu poți cunoaște nimic despre măr cât timp nu l-ai întins, spre consumare, simțurilor tale, tot așa nici despre viață. Trebuie s-o consumi mai întâi, cum o vei afla nu e treaba ta s-o știi *a priori*”.

În fine, aceasta e una dintre temele constante ale jurnalului lui Traian Chelariu. Nu o dată își dorește un „conținut tragic al vieții” pentru că „numai el dă sens acelei atitudini a sufletului nostru conștient de *sine însuși* și de *limitele* în care trăiește, care trebuie numită atitudine eroică”. Și cum ținta ultimă a interogațiilor lui Traian Chelariu privește fundamentarea unei etici, peste câteva rânduri precizează: „Mai mult valorează o eroare *vie* decât un adevăr *mort*, din simplul motiv că *viața contează* și nu adevărul sau eroarea”. Într-o notă de subsol, această completare: „din singurul motiv că *singurul criteriu al adevărului nostru este numai viața*”. De pe această poziție, îl admiră pe Oedip, pe care-l numește *suferitorul*. Dar sensul cuvântului este acela de eroic. Iată: „Omul modern, răsturnătorul de ordine, incestuosul soț al naturii, neștiutorul destinului. A trecut pe lângă sfinx și

mâine va ajunge în țara deznădejdiei... Și, totuși, în acestea e măreția suferinței sale, crima și pedeapsa lui, și mântuirea”. Anterior, Traian Chelariu își fixase explicit un cod de comportament: „Să nu fugim de lume, ci să o trăim cu toată conștiința noastră, cu tot dorul nostru și cu toată fapta. Ceea ce e rostul suprem al existenței e purificarea prin spirit: izvorul și delta vieții”. Cu rădăcinile în Seneca, pe care îl invocă, stoicismul lui Traian Chelariu se construiește pe ideea salvării ființei. „Totul trece. Aceasta e frumusețea și acesta, adevărul”, notează într-un loc, pentru a continua într-un paragraf distinct: „De aceea spun cu înțeleptul Seneca: Tulbure-i sufletul celui ce se teme de ziua de mâine”.

De fapt, Traian Chelariu crede într-o morală care transcende individul. Chiar din primele pagini ale jurnalului, când încă nu părăsise Cernăuții, Traian Chelariu notează în urma unor dezamăgiri: „Dar este bine, bine este și așa, există o rațiune care justifică toate, noi nu putem face altceva decât să ne mulțumim cu justificarea acelei rațiuni, deși nu o cunoaștem, deși cu greu o vom cunoaște”. Și, chiar dacă înțelege că această etică recesivă este o justificare a neputinței („Eșecurile sunt de obicei folositoare. Din orice eșec poți face o virtute, în sensul vulpii cu strugurii inaccesibili”, spune Traian Chelariu într-un loc), el nu renunță în a supune totul unor logici diferite, unor nivele diferite de realitate. Iată: „Și Satan a căzut spre mărirea lui Dumnezeu, de aceea Dumnezeu îl va ierta: răul există spre gloria binelui [...] Judecata aceasta însă are valoare numai în cuprinsul filozofiilor morale ca formă a cugetării și sensibilității omenești. Realitatea însă merge numai un drum. Noi îl simțim *bun* cât timp nu ne împotrivim lui. Păcat numai că există diferite straturi de realitate pentru spiritul nostru”. Iată de ce, „despre hazard se poate spune că e certitudine la infinit”. Admirându-i pe Heraclit și Zenon („Voi doi ați pipăit țărmurile adevărului. Voi doi ați cunoscut starea de har a sufletului cercetat de mările adevărilor”, exclamă într-un loc), Traian Chelariu crede într-o morală cosmică. De aceea dezavuează, ca fiind antropocentrice, „metafizicile morale” și „considerațiile morale despre valoarea lumii”: „Adevărata filozofie se plasează în afară de rău și bine, căci numai astfel poate rămâne instituție a cosmosului netulburată de mici interese omenești”. Altundeva: „suntem matcă pentru fluviul etern, suntem mal ce se poate surpa într-o clipă, dar suntem mal a cărui surpare e lucrul cel mai de preț și nu malul”. Într-o notă de subsol, Traian Chelariu ajunge la această înțelegere a lucrurilor: „Pentru mine Natura e Divinitate, posibilitatea tuturor posibilităților”. În ceea ce îl privește, el își asumă acum, înainte de a ști ce confirmare dură îi va oferi viața doar peste câțiva ani, acest eroism supus rațiunii superioare, care transcende individul. Notează: „Viața mea de-o zi și viața de mii de ani a omenirii, ziua de azi și ziua de mâine, totul intră în marea legendă. Fericirea noastră și înțelepciunea noastră e atâta cât putem citi în semnele ei, toate celelalte sunt întârzieri inutile și revolte copilărești, legenda se împlinește cu toate acestea”. Sau, în alt loc, aproape exuberant: „M-am aruncat în râu, acum trebuie să înot și să curg cu apele. Voi fi poate mai liber dacă îmi ajută Dumnezeu”.

Eroismul acesta implică credința într-o frumusețe transcendentă a lumii, pe care, prin întemeiere de sine, individul o poate realiza. Dincolo de orice ideologie (Traian Chelariu disprețuiește și abjură ideologiile de orice fel), el își dorește, aproape utopic, armonia socială și preconizează aproape o estetică a vieții sociale. Știe că este „nebuie din cele mai diabolice visul utopic al unui *perfect* echilibru psiho-fizic al organismului individual și social”, dar în același timp visează o lume perfectă: „Ceea ce importă este ca fiecare om să primească o educație cinstită și de cinste, ca să-și facă datoria față de sine însuși mai întâi și față de aproapele său în al doilea și să aibă încrederea că aproapele său procedeză la fel”. După ce face o vizită la o familie umilă din Franța, e impresionat de faptul că e vorba de oameni cumsecade și foarte activi, care îi amintesc de ai săi. „Peste tot curățenie și bun gust”. Apoi: „Familia aceasta îți dă mult de gândit, ca un poem frumos”. Vede în prietenie o valoare de asemenea fundamentată estetic. „Am nevoie de tovarăși ca să nu măucidă singurătatea, am nevoie de prieteni și nu de prozeliți naivi”, îi spune la un moment dat lui Mircea Streinul. Când

simte însă în jurul său calcule meschine și răbufniri de egoism, notează: „Mie îmi repugnă toate calculele de politețe și toate rezervele în chestiuni de afect. Prietenia e întregă, ca și o rugăciune, sau nu e prietenie. Prietenia pe jumătate nu există, precum nu există dragoste pe jumătate.” Finalmente, dezamăgit de Barbu, precizează: „Eu prefer, oricând, pe brutalul sincer omului onctuos și-nveninat”. Asta în vreme ce el se declară „camarad dezinteresat până la jertfa de sine”. Caută în cei din jur, cu o exigență dusă la extrem, o anume statură etică.

Dar ce înseamnă pentru Traian Chelariu a se construi pe sine? Suferind de un complex de inferioritate (cel puțin asta îi reproșează una dintre prietenele adolescenței, dar și el însuși: „Tragedia cea mai omenește profundă o îndură artistul conștient de mediocritatea sa. A fi conștient de propria ta mediocritate e blestemul cel mai strașnic și care te distruge pentru totdeauna, dar descompunându-ți sufletul umilire cu umilire și sfâșiindu-ți trupul fibră cu fibră. [...] Dumnezeu meu, de ce nu pot fi mulțumit măcar o zi? Senin și fără depresiuni”), el își reproșează la un moment dat țelurile prea înalte, în opoziție cu realitatea vieții. Lipsa de perspectivă „în văzduhul existenței de proletar intelectual” îl obligă la un efort de edificare. „Reducând pretențiile de cu bună vreme, neîncrezându-mă în auspicii, ajungeam poate la acea salvatoare autosuficiență care te ridică peste psihoze și-ți procură încalte mulțumire dacă nu chiar fericire. Așa însă nu-mi rămâne decât să mă smulg din situația mea de vegetal și să mă lupt pentru a învinge și a fi liber sau a nu ieși altfel din luptă. Lichidând cu acela care am fost, funcționar, student, instructor și june romanțios, primul lucru bun pe care-l pot face este anul militar în decursul căruia voi căuta să profit cât mai mult”. Dincolo de acest context, Traian Chelariu definește cultura tocmai prin capacitatea cultivării sinelui. „Nu pot suferi oamenii pentru care informația e pur și simplu *concluzie* și nu *premisă*. Ei nu pot înțelege că omul se poate cultiva pe sine însuși la fel cum cultivă o plantă, la fel cum cultivă o știință, ei nu pot înțelege cum poți face o capodoperă din propria-ți viață”. În fine, acesta este țelul ultim al lui Traian Chelariu. Notează mult mai explicit în alt loc: „Adevărata vocație a fiecăruia dintre noi suntem noi înșine și capodopera în care ne putem realiza mai complet și mai conștient suntem noi înșine. Cariera sufletului e însă, pe cât de frumoasă și de seducătoare, pe atât de grea”. Tocmai de aceea își spune: „Alungă impostura și viclenia din pragul casei tale la fel cum ți-o alungi din suflet”. Cum imperativul său este viața, construcția de sine urmărește acest sens, al împlinirii unui sens prin sine. Conținutul tragic al vieții – și nu fericirea – intră în această ecuație ca un element decisiv. „Fericirea e basmul spre care mergem cu toții. A fi fericit sau a nu fi fericit, iată întrebări și răspunsuri. Lângă ele, toți înțelepții își întârziară mersul înainte și toți s-au încredințat în cele din urmă că nu au rost astfel de întrebări și astfel de răspunsuri, căci cu adevărat fericiți se știu și se simt mulți nebuni și netrebnici precum nefericiți se simt oameni din cei mai mari. Deci nu fericirea e drumul și viața, ci adevărul”. Se poate ca acel conținut tragic al vieții să fie o fundamentare recesivă din moment ce Traian Chelariu își spune „Ridică-ți casa pe nisip, ca să nu fii sigur de piatra ce i-ar putea sta la temelii, căci nimeni nu e sigur de nimic în lumea noastră a viețuitoarelor”. De pe o poziție nietzscheană, notează, surprinzător: „Cel slab e totdeauna cel tare”. Să fie aceasta o perpetuare a logicii stoicilor? Să fie crezul care, după 1947, îi hrănește rezistența? Traian Chelariu e convins, totuși, că omul își înfăptuiește rostul și, deși se suspectează de lenevie, îi privește cu admirație pe oamenii „care nu parazitează munca nimănui, ci [sunt] angrenați în viață cu toți nervii și cu toți mușchii lor, cu toată foamea și dragostea lor”. Poate că binele, pe care, de asemenea, voia să-l instituie, se datorează pur și simplu faptului că Traian Chelariu nu poate accepta răul. A se construi pe sine înseamnă astfel a construi lumea. La câteva rânduri doar de cuvintele anterioare, care nu-i provoacă angoase, Traian Chelariu notează: „Zilnic un gând bun, zilnic o înfrânare a cugetului rău și-n fiecare zi cel puțin o abținere de la o faptă rea dacă nu ai avut prilejul sau nu ți-a fost cu putință să faci una bună, și nu te îndoi de izbânda finală a binelui”. În fine, a se construi pe sine înseamnă pentru Traian Chelariu și a se cunoaște pe sine. Poziția este, din nou,

a eroismului de sorginte stoică. Notează Traian Chelariu: „Cât de mult trebuie să cobori ca să-ți vezi adevăratul chip! Dar face să cazi până la urmă. Acolo sub temelii renaști cu alte valori și prețurile lumii nu te mai rățăcesc”. Or, valorile pe care el le slujește țin de o întemeiere etică a lucrurilor.

În același sens, literatura, „caz de conștiință, nu de amuzament”, i se pare o asumare radicală a destinului. În secvențe disparate, Traian Chelariu se dovedește un extrem de interesant hermeneut, care pune în permanență în balanță liberul arbitru și destinul. Astfel, complementară literaturii, el înțelege viața. Unele afirmații sunt surprinzătoare pe terenul cugetării românești a momentului. Iată-l, de exemplu, pe Traian Chelariu afirmând: „Rigoarea gândirii logice e posterioară proceselor «gândirii» psihologice. Mai întâi descoperim o nouă direcție și apoi o logicizăm”. De fapt, există la Traian Chelariu o permanentă dorință de a înțelege, de a-și înțelege sensul individul prin raportare la sensul cosmic. E interesat, iată, de chiromanție. Observații, și aici, de reținut: „Chiromanția, ca lectură în palmă, are însă marele neajuns al metodei scolastice de a face știință: în loc să recurgă la intuiție și să compare oamenii între-olaltă, pentru a stabili semnele comune naturilor asemănătoare și semnele individuale, ea compară pur și simplu *textele*, ca și cum ele ar fi mai întâi și apoi omul, ca și cum omul ar fi rezultatul lor, și nu ele rezultatul omului”. Pe același teren, transcrie de exemplu din Eliade, care vorbea la un moment dat despre pornirea spre simbol și spre răstălmăcire” care ar explica abundența interpretărilor marilor artiști. Traian Chelariu e convins, de altfel, că o capodoperă, „și acesta e semnul tuturor capodoperelor, suportă o infinitate de interpretări”. Chiar viața are sens atâta vreme cât semnele ei oferă unul. „Fericirea noastră și înțelepciunea noastră e atâta cât putem citi în semnele ei”. Oricum, nu viața ca dat aprioric contează. Poate de aici eșecul cunoașterii științifice. Spune Traian Chelariu: „Previziunile științifice sunt pragmatice, previziunile filozofice sunt apriorice. Precum dintr-un singur punct poți duce infinit de multe raze, tot așa dintr-o singură realitate sunt posibile infinit de multe construcții științifice”. În fond, este posibilă cunoașterea? Traian Chelariu îi înțelege prea bine limitele („Noi am putea transcende numai atunci hotarele necesităților biologice, față de care gândirea noastră joacă modestul, dar în orice caz indispensabilul rol de *instrument*, și am putea cunoaște numai atunci *sensul integral al realității* când ne-am putea desface, după voie, de viață”) și limitele ei se datorează chiar fragilității sau precarității lumii obiective. Vorbind la un moment dat despre științele pozitive, Traian Chelariu notează: „în realitate nu există $A=B$. (Ba mai mult! Nici A nu este egal cu sine însuși decât în momentul și în locul în care se află)”. Concluzia – secvențială – este aceea că „nimic nu se poate cugeta în mod rațional, totul ni se revelează” și, deopotrivă, că, în mod concret, cunoașterea este un raport între eu și non-eu, între subiect și obiect. „Între noi și lumea din afară de noi stă ceva ca o cumpănă decimală, sau centimală, sau milimală sau infinitesimală – noi punem un miligram din realitatea noastră și cântărim un miliard de tone de realitate din afară de noi. Echilibrul există totuși, e posibil cum? Aici e toată minunea și întreg misterul”. Prin urmare, nu numai literatura e caz de conștiință, ci și viața.

Să ne mire, atunci, vizionarismul său politic? Intuiește adesea gravitatea răului din jurul său, pe care-l radiografiază cu acuitate, și prevede prea bine, deși nu până la capăt, declinul ce va urma. Nota în 1936: „Ne aflăm în preajma unui război și în ajunul unei revoluții, în preajma unui inevitabil război și-n ajunul unei inevitabile revoluții”. Dar toate acestea nu-l împiedică să creadă că „toate își au timpul lor și toate au rostul lor. Nimic nu e rău întocmit dincolo de întocmirile noastre, și cred, și mărturisesc că trăim în cea mai bună lume posibilă”. Este crezul lui Traian Chelariu din 1934. Ar mai fi spus oare același lucru peste cincisprezece ani? Oricum, este lecția pe care el ne-o propune, este inconfundabilul său document moral.

Astfel, recuperarea integrală a jurnalului lui Traian Chelariu scoate la lumină neliniștile unui intelectual care, aflat sub vremi, caută de la începuturi rațiunile care transformă întâmplările unei vieți în destin. În felul acesta, a-ți interoga destinul și a-l iubi este principiul fundamental al unei vieți

clădite pe bine, frumos, adevăr. El, care bănuia că „ne-alegem doar cu rana înțelepciunii”, era convins că nu există decât „Un singur mod de înfruntare a destinului: primirea lui cu o conștiință curată. Aceasta este singura posibilitate de a rămîne liber, căci libertatea rezidă în biruirea destinului prin dragoste de destin: *Amor fati*”. Sunt cuvintele testamentare ale unui intelectual care, căzut în istorie, își asumă o condiție tragică.

MIRCEA A. DIACONU

Notă asupra ediției

Zilele și umbra mea, jurnalul lui Traian Chelariu, este alcătuit din zece caiete manuscris, format 20 cm./16 cm., cu coperti groase, foarte puțin deteriorate. Scrise cu cerneală neagră, ele nu creează mari dificultăți de descifrare. În transcriere s-au folosit normele ortografice în vigoare. La transcrierea textului s-a ținut seama, cu mici excepții, de particularitățile de limbă ale scriitorului.

Notațiile propriu-zise sunt completate cu fotografii, pagini de ziar sau de revistă, reviste literare întregi sau chiar volume, scrisori, decupaje din presa vremii, extrase, toate lipite în interiorul caietelor. În ultimele caiete, aceste documente inserate aproape că substituie textul propriu-zis al jurnalului, diminuat în mod evident. La un moment dat, pe pagina 1318 a caietului VI (în realitate, o copertă dublă), unde lipise portretele lui E.A.Poe și Baudelaire, Traian Chelariu precizează: „Dacă ar vedea cineva atâtea «chipuri» lipite în jurnalul meu, mi-ar putea face o analiză psihanalitică. Ele însă îmi servesc, exact ca și textul scris, ca simplu material mnemotehnic păstrat în vederea unor lucrări eventuale”. În alte cazuri, motivația privește nevoia unor „reacțiuni”: Traian Chelariu notează cuvintele altora pentru a-și formula propriul punct de vedere. Și, în acest caz, jurnalul e mai degrabă un atelier de lucru.

În fine, toate aceste caiete, cu conținutul lor atât de ramificat, vor fi donate Bibliotecii Județene „I.G.Sbiera” din Suceava, împreună cu alte documente și manuscrise aflate în posesia noastră, pentru a se constitui într-un Fond „Traian Chelariu”. Speranța noastră este că acolo va ajunge și biblioteca germană a lui Traian Chelariu, aflată la Asociația Scriitorilor din Iași.

Culegerea textului a fost realizată de doctoranzi (Alina Galeș și Isabel Vintilă), de studenți ai departamentului de birotică de la Facultatea de Litere și Științe ale Comunicării a Universității „Ștefan cel Mare” Suceava, departament coordonat de conf. univ. dr. I.C.Corjan (Mihaela Butnaru, Violeta Nechifor, Anca Bârâiac) și de dl. Marcel Goriuc, referent de specialitate la Biblioteca „I.G.Sbiera” Suceava. Textele în italiană, germană, latină, franceză și engleză au fost transcrise și traduse de Victor Cărcăle, Raluca Herghelighiu, Sabina Fânaru, Isabel Vintilă, colegi de la Facultatea de Litere și Științe ale Comunicării. Către toți se îndreaptă mulțumirile editorului.

Mircea A. Diaconu

CERNĂUȚI 1929-1930

1 OCTOMBRIE¹

Cu ziua de azi am început să lucrez pentru licență. Am citit introducerea în *Critica rațiunii pure*. Pe Kant trebuie să-l fac în timp cât se poate de scurt. Cu Schopenhauer încep luna ce vine. Teza trebuie să fie terminată la finea lui februarie 1930. Din februarie până în iunie poate voi pregăti examenul oral.

3 OCTOMBRIE

Arghezi e a doua piatră de care m-am lovit. Eminescu a fost stânca nădejzii mele, capul bunei speranțe în drumul meu ce duce-n jurul lumii.

* * *

Prin Kant trec cu avionul parcă și printr-o atmosferă inegală: când simt că lunec în zbor lin, când mă prăbușesc. Într-adevăr, *Critica* lui Kant e construcție extraordinară. Sunt locuri pe unde trebuie să citesc până de cinci ori ca să înțeleg, și sunt altele, ușoare și clare, îți face plăcere să le citești.

Dar lectura mea e prea grăbită. Nu știu dacă de astă dată mi-o folosi mult. Vreau să fac numai cunoștința textului kantian și-l voi repeta cu ajutorul vreunui comentariu.

4 OCTOMBRIE

Dl. prof. C. Narly s-a ținut de cuvânt. Azi am primit actul prin care mi se dă de cunoscut că pe ziua de 1 octombrie curent am fost numit secretar la Seminarul pedagogic universitar. Mâine mă prezint la serviciu. Cu „pedagogia” de la LRO deci am încheiat-o. Ca secretar, am peste 4. 700 lei lunar. Cu plusul de vreo 3. 000 lei, câștigat pe lecții, scap de grija zilei de mâine.

Kant e greu, ca limbă. E greu și ca text filozofic. Niciodată nu aș fi bănuț că nu-l voi putea înțelege dintr-o dată.

5 OCTOMBRIE

N-am citit nimic.

6 OCTOMBRIE

Plimbare până la „Jghiab”. N-am lucrat nimic.

7 OCTOMBRIE

Iarăși o criză în România. A murit Regentul Buzdugan. Desigur, Maniu se va servi de prilej.

8 OCTOMBRIE

Trebuie să-ncep a învăța noaptea. Ziua nu-mi ajunge pentru așa ceva.

¹ Primul dintre caietele jurnalului are subtitlul *Date pentru istoria sufletului meu* și, sub numele autorului, perioada pe care o cuprinde: 1.X.1929-31.X.1930. Prima pagină a caietului e numerotată 404 (n.ed.)

9 OCTOMBRIE

Zi liberă în semn de doliu pentru regent. Maniu, dacă va fi energic și ambițios, realizează lovitura de stat de care se tem liberalii. A și început să decreteze în numele poporului.

La ora unu am aflat numele noului regent: Sărățeanu. *Homo novus*? Surpriza țărănistă de care se vorbise s-a consumat.

10 OCTOMBRIE

Și azi am concediat elevii de la S.P.U. Am cumpărat Kafka, *Handbuch der vergleichenden Psychologie*², Bd I-III. Trei volume din cele mai interesante ca *Inhalts-Aufgabes*³

11 OCTOMBRIE

Foarte repede îmi trec zilele. Abia mă scol și iar mă culcă la pat oboseala.

12 OCTOMBRIE

Ședință la „Junimea literară”. Contribuția mea a fost mai slabă de astă dată: cuvântul „seară”, *În toamna crângului* (versuri) și o povestire, *Sfârșitul șoimului*. Poate voi mai da o versificație și o cronică literară. La Nistor am văzut-o pentru a doua oară pe domnișoara Stanca T.

13 OCTOMBRIE

Nu cred în puterea amorului care te supune de la prima vedere. Pe Stanca însă am văzut-o pentru a doua oară. Ce crudă ironie la adresa mea! Am văzut-o pentru a doua oară, și mă urmărește toată ziua icoana ei!

Ah, Doamne, de ce nu am parte de iubire, așa cum o au mulți? Ci partea mea este numai munca, munca, munca de azi pe mâine, și multă oboseală în zadar!

De-ar fi să fie...

14 OCTOMBRIE

Stanca e nepoata ministrului. Stanca e singurul copil acasă. Stanca e bogată. Și cine sunt eu? Stanca are șaisprezece ani. Iubirea nu se merită!

17 OCTOMBRIE

Cu Stanca începe înălțarea sau prăbușirea mea. Niciodată încă nu m-a năpădit iubirea cu atâta putere. Unde stau, unde merg, de unde vin, Stanca mă urmărește, Stanca, Stanca.

Stanca, Tu sau niciuna (Copilării! Calmează-te!).

De când am cunoscut-o, îmi par nimicuri toate celelalte (Ei, aș, sunt fete frumoase și destule!).

Suflete, fii tare să o meriți (Ai spus că nu se merită!).

Soartă, ajută-mi să ajung la Stanca (Cum?).

* * *

A venit azi prof. C. Narly și am stat de vorbă cu dânsul. Mi-a spus de ce m-a făcut secretar la seminarul pedagogic. Mi-a spus așa de multe încât dacă se vor realiza toate, cariera mea de profesor universitar începe de pe acum.

* * *

În vizită la Oltea Nistor. În ale „Junimii literare”. Am luat material pentru cronică. M-am explicat și în chestiunea „Tribunei” care va să apară de la 1 noiembrie crt.

² Dicționar de psihologie comparată, vol. I-III.

³ Conținuturi-teme

18 OCTOMBRIE

Arta vieții consistă în a ști să treci peste punctele moarte. De lucrul acesta m-am convins nu o dată până acum și mă voi mai convinge.

* * *

La S.P.U. am participat pentru prima dată la o conferință în care am început să învăț a discuta cu oameni care sunt mai în vârstă decât mine.

* * *

Stanca, fatalitatea mea!

20 OCTOMBRIE

Ieri seară am fost cu profesorul C. Narly la ceaiul dansant dat de Societatea „Principele Mircea”. Am petrecut bine. Puțină lume, dar din cea mai aleasă. Am dansat chiar cu plăcere.

Am luat masa împreună cu domnul Narly, domnișoara Oltea Nistor, domnul Tcaciuc Albu și G. Rotică, pe care l-am văzut pentru prima dată. E un om mult mai inexpressiv decât îl arată clișeul de pe coperta galbenă a broșurii de *Pagini alese*.

Stanca, de dorul căreia am venit, nu a fost la ceai.

Azi-dimineață, de la ora zece la unu și jumătate, și după-masă de la patru la șase, trebuia să fiu la birou. Trecând pe la ușa subdirectorului meu, Dim. Matrescu, m-am convins că e un porc din cale-afară de îndrăzneț. Când am bătut la ușă, după multă învârteală cu cheia, ținută de mână nesigură, mi-a deschis o madamă dubioasă și m-a întrebat pe cine caut.

Mai pe urmă, când i-am cerut lămuriri servitorului nostru, el mi-a răspuns că „asta e întotdeauna așa. El toată iarna dormea cu femeii de-astea în camera încuiată pe dinăuntru”. Halal de Seminar Pedagogic Universitar! Clădirea a fost la început Liceul evreiesc nr. 3, apoi Conservator, acum S.P.U. și, prin grația lui Matrescu Dimitrie, casă publică! Va să zică nu m-am înșelat. Azi am făcut prima verificare a presupuzițiilor mele.

Câtă murdărie se adăpostește în S.P.U.!

22 OCTOMBRIE⁴

Am mai făcut experiență cu Matrescu: nu e numai murdar, ci și mojic și mincinos.

Puțin timp liber îmi rămâne pentru licență, foarte puțin, iar materialul este mult. Trebuie să fiu cât se poate de puțin preocupat în altă parte.

1 NOIEMBRIE

„Nu merit să cad în fața Părintelui atoateiertător. Sufletul meu a murit. Mormântul e întunecat. Înfășurat în pânză și uns cu mirodenii, sufletul meu a început să miroase. Dar iată că Te-aud venind. Prin noaptea gândurilor simt chemarea Ta. Doamne, oprește-te și în fața mortului din mine. Vorbește cuvinte de înviere sufletului meu. Cred în dorul meu de viață și mărturisesc că Tu ești lumina lumii, lumina bună către care mă îndreaptă ochii, lumina singură și rostul vieții mele.”

4 NOIEMBRIE

Cei mulți nu-mi plac și pentru că te silesc să mergi deodată cu dâșșii, iar mersul lor e lent și

⁴ Pe următoarele patru pagini, sub titlul *Humor. 12 momente din viața mea. Serioso...* fuseseră lipite mai multe fotografii, acum dezlipite și pierdute. Sub fiecare dintre ele un comentariu: „1. Vii așa de sus!”, „2. De mi-ai putea citi în ochi”, „3. Dar fiindcă nu vrei...”, „4. Eu te-am înțeles...”, „5. Te-am înțeles – nici nu bănuiești cât de mult”, „6. Du-te! Așa vreau eu”. *Scerzo...* „1. Spui că-s interesant...?”, „2. Nu mă ispiti...”, „3. Te iubesc...”, „4. Consecinți?”, „5. Nu mai spune...!”, „6. Du-te. Am glumit...”. Comentariul ultim: „*Da capo al fine: caraghioso*”. Apoi: „La Photomaton cu Octavian Stefanovici” (n.ed.).

monoton.

* * *

Am contribuit și eu la inaugurarea seminarului pedagogic universitar. L-am văzut pe I. Găvănescul și am primit o dublă muncă pentru un singur salariu.

* * *

Totuși, mulți din cei cu care merg alături nu înțeleg și nici nu bănuiesc că eu am nevoie de dânsii, iar nu dânsii de mine.

* * *

Departate sunt încă de omul de caracter care mi-am pus în gând să fiu. Senzualitatea mă hărțuiește din dreapta și din stânga. Lipsa de timp și de mijloace mă gonește mereu. E mizerabilă povestea mea, deși începe legenda pe care sunt dator să-o împărtășii.

8 NOIEMBRIE

Fericirea să faci o faptă bună, fericirea să nu ceri nimic în schimb, fericirea să te bucuri de bucuria altora te purifică și te ridică asemenea unei rugăciuni.

Dar frumoasă este durerea. Numai dânsa te apropie de pământ ca de sânul maicii tale.

11 NOIEMBRIE

Posibilitatea intuiției este o dovadă în plus că noi prindem anumite structuri din cosmos și nu sintetizăm (*a posteriori*) elemente care acționează asupra organismului nostru.

De fapt, intuiția înlesnește punerea în raport a structurilor din cosmos și omul e cu atât mai «inteligent» cu cât mai mult intuește. Ba eu aș merge așa de departe încât aș afirma că analiza «elementelor», cantitativă în cosmosul fizic și calitativă în cel psihic, este posibilă numai întrucât o facem pornind de la o anumită structură cosmică. În limbajul lui Kant: analiza e posibilă *a posteriori* față de eul sintetizator *a priori*.

* * *

Ceea ce numim noi inspirație și creațiune este intuiție a structurilor cosmice și punerea lor în funcțiune una de alta. Având posibilitatea să stabilim relații noi, atribuim mai mult sens structurilor de care ne dăm seama. Întotdeauna ne aflăm *in medias res*, oricând și oriunde cosmosul ne apare sub atâtea aspecte câte le putem intui. De această intuiție depinde și libertatea, și ușurința cu care ne mișcăm în sfera valorilor (=sensurilor) estetice, morale și chiar științifice-exacte.

15 NOIEMBRIE

În puține zile s-au schimbat așa de multe lucruri. Dar este bine, bine este și așa, există o rațiune care justifică toate, noi nu putem face altceva decât să ne mulțumim cu justificarea acelei rațiuni, deși nu o cunoaștem, deși cu greu o vom cunoaște.

Până atunci însă moartea ne va îndemna la un lucru: să ne dezbrăcăm de toate prejudecățile noastre și să stăm unul în fața altuia așa cum suntem: goi și atenți la chemarea din urmă. În astfel de clipe sunt mai aproape de Isus, de Socrate, de Epictet. Mult mai aproape decât îmi dau ulterior seama.

* * *

Doi oameni, mie cunoscuți, au murit pe neașteptate: profesorul Constantin Berariu de la Facultatea de Drept și Friedrich Karl Knittel, consilier de la Casa de Economie, tatăl foștilor mei elevi Rüdiger și Eitel. Moartea celui dintâi m-a surprins, trecerea la cele eterne a lui Knittel m-a uluit.

Doamne, cât de scurtă e viața noastră pământească! „Nu e păcat ca să se lepede clipa cea repede ce ni s-a dat?”. Fie voia ta.

16 NOIEMBRIE

Slăbiciunea de a te afișa e ridicolă și abia de-o înving. O voi învinge însă, cum multe până acum am învins în mine.

Slăbiciunea de a te face altuia simpatic prin servilism îți ia nimbul de om. Și cunosc un biet profesor care multe le-ar face pentru bucățica de pâine pe care o câștigă.

D-lui Dr. Simeon Reli i-a venit decretul regal de numire la catedra de Istorie bisericească. Om mărunț, om muncit, om nu tocmai liber de vanitate, să-l vezi ce mândru e și cât de bine se simte în noul său ipostas.

? NOIEMBRIE

Creator e numai omul care își dă seama că nu știe decât foarte puține din cele ce se petrec în jurul său.

19 NOIEMBRIE

Foarte ingrat e serviciul meu. Îmi răpește tot timpul. Pe deasupra, mai trăiesc într-o atmosferă pururi încărcată. Subdirectorul Matrescu Dimitrie e o secătură megalomană, precum nu am văzut încă alta.

22 NOIEMBRIE, ora 10 seara

Dimineața, la serviciu. După-masă, la lecție, apoi în vizită la Cornățeanu și la Nistor. Seara și toată noaptea, la adunarea generală a „Junimii”, pentru a căpăta absolutoriu. Mi-a fost dat *cum laude*. Acum e ora șapte dimineața, la opt fără un sfert voi fi de serviciu la Seminarul Pedagogic Universitar.

* * *

Nici nu credeam că voi putea face serviciul fără a fi năpădit de somn. Și am asistat la o lecție, am stat până la ora unu la dispoziția celor interesați, la ora trei am fost iar la cursuri, la cinci, de serviciu și apoi, până la șapte și jumătate, meditație cu Zoltan.

Au trecut treizeci și șase de ore de când sunt în picioare. Și nu mi-a fost somn decât puțin și numai în două rânduri: la ora nouă, când am avut o stranie senzație de dezinteresare pentru lucrurile dimprejurul meu, ca și cum un zid m-ar fi despărțit de ele; a doua oară, la cursul domnului C. Narly, când m-am moleșit puțin. Apoi nu mi-a mai fost somn. Totuși, oboseala mi-a trecut într-o veselie nefirească mie. Circulația sângelui la suprafața corpului mai abundentă ca de obicei, doar foarte puțin vizibile cearcăne în jurul ochilor. Totuși, de-aș fi cedat puțin, mă înghițea somnul.

În aceste treizeci și opt de ore de nesomn, am făcut mai multă experiență decât citind o broșură „hipnică”.

27 NOIEMBRIE

Matrescu îmi dă de lucru, adică nu el, ci dezinteresarea lui pentru postul pe care-l ocupă. Dacă nu m-ar lega criza financiară și speranța că toate vor fi bine odată, mi-aș da chiar azi demisia. Dar, rabdă inimă și taci, că vei învăța multe cât vei trăi!

Toate se compensează. Dezechilibrul din cosmosul fizic și inhibiția psihică. Noi credem în dreptatea destinului, alții nu vor să creadă și se tem de dreptatea lui, iar dreptatea aceasta este punctul fix în etica oricărui. Numai că unul îl vede luminos ca o stea, altul iară îl simte întunecat ca o prăpastie.

* * *

Am fost la expoziția de tablouri a profesorului Vl. Nichitovici⁵. Florile mi-au plăcut foarte mult. Am cumpărat cel mai frumos tablou cu flori: *Bujori albi*, de o frumusețe rară.

Am scris o dare de seamă despre expoziție. Poate apare mâine în „Glasul Bucovinei”.

2 DECEMBRIE

E adevărat, mă port cu gânduri mari. În fiecare seară, însă, mă reîntorc acasă obosit. În fiecare seară.

Astăzi, la meditație, abia am fost în stare să arăt elevului meu cum se ridică la cub un număr de trei cifre. L-am lăsat să lucreze. Pe o fișă de hârtie lucrăm și eu, iar creierul refuza să socotească. Am prestat un efort neobișnuit făcând înmulțirile, și doar nu era cine știe ce: 678!

Mi-am revenit în fire și am fost vesel. Acasă, la cină, am mâncat cinci cartofi copti, un castravete, un ceai cu pâine și am gândit iar, dezlegat de cătușele oboselii, am gândit, și gândurile mele zburau pe sus ca vulturii, numai inima zvâcnea, zvâcnea tulburată, ca în așteptarea unei bucurii mari, în așteptarea unei bucurii mari, în așteptarea unei bucurii pierdute adânc în viitor.

Marti, 3 DECEMBRIE 1929

Muncă de vită. De dimineață până seara. Muncă pentru bani, timp blestemat și pierdut fără pic de mulțumire. Dacă ar fi munca mea, poate nu mi-ar părea stupidă. Nu sunt leneș, nici prost, dar mă silesc împrejurările să lucrez acolo unde nu-mi este chemarea, să lucrez acum când ar trebui să-mi duc la bun sfârșit studiile universitare.

La opt sau la nouă seara, când vin acasă și încep să citesc sau să scriu ceva și pentru mine, mă ustură ochii și mi se lipesc genele. Și trebuie să-mi iau odată licența. Și trebuie să-mi pese mai mult de preocupările mele.

* * *

Decembrie a început cu seri londoneze: pâcla e așa de deasă, că nu vezi cinci pași înainte.

4 DECEMBRIE

Pe mine, zâmbetul nu mă prinde. Sunt sau trist, dacă zâmbesc, sau caraghios. Fizionomiei, ca și caracterului meu, îi șade bine o seriozitate neafectată.

* * *

Poți fi poliglot, dar nu poți fi virtuosul decât al unei singure limbi: al limbii în care și cu care trăiești.

8 DECEMBRIE

Muzica este ritmarea timpului care trece. În ea simțim cum ni se scurge viața și de aceea ne place.

9 DECEMBRIE

Sâmbăta trecută (7 decembrie) am stat douăsprezece ore la birou, fără să am timp a lua masa. Vineri am rămas târziu, după ora două. Ieri, duminică, am fost de serviciu, de la nouă la două. Și întruna muncă stupidă fără sistem și la ordinul și mai stupid al „șefului”. Vreau însă și voi munci. Trebuie să-mi redobândesc libertatea. În primul rând, libertatea financiară, întrucât datoriile mele trec cu câteva sute cifra de 25.000 (douăzeci și cinci mii) lei, și-n al doilea rând, fiindcă mi-ar fi de folos să simt greul, care, la urma urmelor, nu este decât o epocă de tranziție. A-i da prea multă atenție

⁵ Este atașat în caiet „Catalogul expoziției de tablouri Prof. Vladimir Nichitovici, Muzeul Industrial, 17 noiembrie – 8 decembrie 1929”. Tabloul *Bujori albi*, unul dintre cele mai scumpe, a costat 4.000 lei (n.ed.).

ar însemna că-mi pierd cumpătul. Or, aceasta nu o merită nimeni și nimic de la S. P. U. După șase luni de muncă încordată, ceea ce înseamnă că abia în luna iulie 1930 voi putea respira din nou liber și încumintit. Până atunci voi tăcea și voi înfrânge, și mă voi înfrânge.

25 DECEMBRIE 1929

Crăciun.

Dimineața am avut oaspeți: unchiul Eugen cu ai săi.

Am făcut două vizite. Una la Scarlat cu Barbu. Nu i-am găsit acasă. De acolo ne-am întors la Găina, familia lui Barbu, și ne-am pregătit pentru vizita la Eta Posner. Zic: ne-am pregătit, fiindcă lui Barbu și mie ni s-a rupt câte un nasture... (Stop cu ironia!) La Posner am fost primiți de d-na și de d-șoara Eta.

După-masă iar la Găina de unde pe la 7 ore seara am făcut o plimbare prin Dominic. Băieții făceau scatologie și râdeau. La 9 am ajuns acasă.

E Crăciun.

Părinții, sora și frații ascultă radio. Pe mine m-a învins oboseala.

Prea repede trec zilele libere.

30 DECEMBRIE 1929

Sărbătorile mi-au trecut într-un dans și un chef. N-am scris nimic, am gândit mult, am băut mult și am patinat.

Azi e 30. XII, mâine, ultima zi a anului 1929. Trec peste ea fără bilanț și fără justificare. Ce mi-a înscris vremea în suflet rămâne dezacord care se vrea compensat cu o muzică divină. Niciuna din faptele mele nu mă mulțumește. Asta înseamnă că sunt în evoluție către mine însumi.

Mi-a spus cineva că trăiesc cum se trăiește în cărți didactice. Prea puțin mă cunoaște! Și la urma urmelor, cui ce-i pasă dacă nu trăiesc la întâmplare?

Ultima 1929

„Tribuna”, în partea literară și artistică, vorbind despre „Junimea literară”, mă face „o altă revelație”, iar povestirea mea *Sfârșitul șoimului*, zice mai departe domnul C. Loghin, „ne oferă un mic cap de operă. Bucata interesează mai întâi prin noutatea subiectului, luat din viața ființelor necuvântătoare. Un șoim rănit de un vânător se chinuie lent spre moarte pentru a fi sfârtecat de propria-i soție și prezentat drept aliment propriilor pui, iată o tragedie zguduitor de emoționantă. Remarcăm favorabil la un începător (până acum a scris mai mult versuri!) subtila analiză psihologică (dacă putem vorbi la păsări de o astfel de analiză!) și o sobrietate elegantă în stil și limbă, calități atât de rare la un scriitor bucovinean. Dl. Tr. Chelariu pare să fie o speranță a scrisului românesc!”. Dl. Loghin mă relevă mai mult decât o merit, deși nu am colaborat nici la „Tribuna literară”, cu toate că e supărat pe mine.

* * *

În același ziar, făcând o dare de seamă asupra anului literar, dl. Mircea Străinul menționează și activitatea literară bucovineană: „Talentele Bucovinei s-au grupat în jurul «Junimii Literare», zice d-sa, și a revistei «Făt-Frumos»”. În versuri îi apar d-lui M. Străinul „când puternic ca în *Copacul*, când fin și duios ca în *Spun oamenii*” (citează prima stofă).

* * *

Toate ca toate, un singur lucru ajută-mă, Doamne, să-l fac în anul ce vine: licența.

1930

1 IANUARIE 1930

O zi în care m-am simțit stingherit de toate și de toți cu câți am venit în contact. Până și patinajul de seară nu mi-a tihnit.

2 IANUARIE 1930

Mi-am reluat serviciul. La ora opt și zece minute, cancelaria neîncălzită și prăfuită m-a primit cu dușmănie. Am aranjat câteva hârtii și am scris douăzeci și șase de adrese.

* * *

Volumul de proză al lui Tudor Arghezi mă revoltă. Atâta murdărie fără alt motiv decât bunul plac al autorului te indignează. Am să-i scriu o recenzie cum n-a mai fost scrisă. Tudor Arghezi prozaistul e respingător, chiar atunci când își bate joc de oameni, și d-lui întotdeauna își bate joc de ei, uitându-se pe sine.

3 IANUARIE 1930

De ziua de 3 ianuarie, plină de pâcle pentru mine, nu vreau să știu nimic.

4 IANUARIE 1930

Mi-a spus un funcționar încercat de nevoi:
– Să-ți echilibrezi bugetul. Să nu faci nimic degeaba.

* * *

Am început să lichidez cu datoriile mele. Patru lei am achitat, și nu știu câte sute peste 25 000 lei mai am!

5 IANUARIE 1930

Prea sunt înclinat spre melancolie. Sunt zile când mă schimb de cinci și de șase ori.

6 IANUARIE 1930

În vizită la Silvia Procopovici. Bine. După toate indicațiile, Barbu s-a logodit cu dânsa. În orice caz, Silvia e o fată deșteaptă, iar Barbu, destul de feminin ca apropierea dintre dânsii să fie o competiție naturală a caracterelor. Cred după toate indicațiile, fiindcă Barbu nu mi-a spus nimic precis, ci m-a lăsat numai să presupun.

8 IANUARIE

Dl. Iancu Nistor m-a invitat la ceaiul dat de ziua d-Sale. Am luat parte și m-a mirat foarte mult faptul că, în afară de dl. cpt. Pohonțu, nu am întâlnit pe nimeni din membrii tineri grupați în jurul „Junimii literare”. Dragoș Vitencu a lipsit; din ceilalți studenți n-a fost nimeni invitat. Va să zică dl. Nistru mi-a dat o deosebită atenție. Cunosc însă intențiile domniei sale și deocamdată nu mă revolt, fiindcă nu sunt încă eu. M-a jenat însă faptul că am fost prezentat multor și distinșilor oaspeți drept „dl. profesor Chelariu”. Or, eu nu sunt nici măcar licențiat și mult mai bine mi-ar fi plăcut să-mi fi zis „Traian Chelariu, student”. Dar dl. Nistor e precaut și se ferește de oameni fără un anumit titlu. De aceea m-a avansat. Încolo, am petrecut foarte bine. După ospățare, am dansat, cu d-șoara Stanca Tovarnițchi, cu d-șoara Oltea, cu d-na Pohonțu și cu d-șoara Popescu Cantemir.

După ora 12 am sărbătorit onomastica d-nei Virginia Nistor. Mitropolitul Nectarie a vorbit, a vorbit generalul Cănciulescu (acela cu pedagogia în armată, escapadă făcută în ziua sfeștaniei Seminarului nostru) și a vorbit Dr. Aurel Morariu din partea partidului național-liberal. Dl. Nistor a răspuns pe ton glumeț.

L-am cunoscut personal pe d-nul Bănățeanu și pe d-na. Încolo nu s-a întâmplat nimic important.

Cu vizita aceasta la domnul Nistor, mi s-au deschis porțile prin care atâția din colegii mei râvnesc să intre în elită. Eu am fost poate prea bine primit. Mus m-ar invidia. Dar eu mă mângâi cu gândul că am foarte rar prilejul să stau alături de oameni care, dacă nu-mi periclitează liniștea sufletească, îmi fac totuși insuportabilă atmosfera de salon în care ne tolerăm unii pe alții.

* * *

Azi dimineață mă întâlnesc cu cpt. Pohonțu. Îmi zice: Chelarule, ești băiat cu viitor. Și eu am fost primit ca și dumneata la dl. Nistor într-o vreme când „Junimea literară” ținea să aibă numai doctori drept colaboratori și profesori universitari. Nu am vrut să gândesc nimic. Înregistrez însă cuvintele acestea care, dacă nu-s de tot autentice, constituie o mică răutate la adresa căpitanului. *Verba volant, scripta...*

Am dormit cinci ore. Am fost la birou. Seara, la patinaj.

9 IANUARIE 1930

Dl. Matrescu Dimitrie ar trebui luat la goană. Să te porți în școală ca un satrap fiind spaima elevilor, iar față de dl. Narly să iei aere de pedagog, să-l trimiți pe servitorul școlii să grijească de curve pentru noapte și să-l amendezi fiindcă a întârziat cu trei minute să sune clopotul deoarece îți făcuse un serviciu pentru care numai autoritatea d-tale de neobrăzat l-a silit, să maltratezi oamenii cu care ai de a face ca apoi să porți procese în dauna prestigiului d-tale de om cult și mai ales de om, să suferi de megalomanie într-un grad care te face insuportabil în ochii lumii, să fii întotdeauna rău dispus, mai bine să nu-ți dai seama că nu ești demn de postul pe care-l deții și dacă sigur ești incapabil de autoanaliză, mai târziu sau mai în curând, alții te vor învăța cum trebuie să fie un om în funcția d-tale de profesor și conducător.